



עיונים לשבת פרשת חיי שרה עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

לשוח בשדה

הרב שאולי גרינפלד

המקור לתפילת מנחה. אלא שכאן מתעוררת שאלה, שכבר התעוררו אליה במושב זקנים מבעלי התוספות:

"תימה, דאמר [במסכת ברכות] סוף פרק אין עומדין⁸:
"אמר רב כהנא: חציף עלי מאן דמצלי בבקתא".

כלומר: זוהי הנהגה מחוצפת להתפלל במקום של שדות.
והטעם לכך כתב רש"י:

"שכשהוא במקום צניעות, חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר".

חז"ל הזהירו אותנו שלא להתפלל במקום פתוח. ואם כן, לפי הדרשה שיצחק יצא לשדה כדי להתפלל מנחה, קשה, מדוע לא למדו חז"ל מתפילתו של יצחק שאין בעיה להתפלל בשדות?

לקושיא זו, נאמרו תירוצים שונים. בילקוט שמעוני⁹ מובאת גם כן האזהרה שלא להתפלל בבקעה, אך מובא שם טעם שונה מטעמו של רש"י:

"תנא דבי אליהו לא יעמוד בתוך הבקעה ויתפלל כדרך (עובדי אלילים) [אומות העולם]".

הרי שאין בעיה עקרונית בתפילה במקום פתוח, אלא שאנו מזהרים מכך כיון שזהו מנהג של הגויים. ולפי זה ניתן לומר שבזמנו של יצחק עוד לא היה מנהג כזה של הגויים. וכן כתב

הגמרא בברכות¹, מביאה ברייתא המוכיחה שאת שלושת התפילות שאנו מתפללים בכל יום, תקנו שלושת האבות:

"אברהם תקן תפלת שחרית – שנאמר²: 'וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם', ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר³: 'ויעמד פינחס ויפלל'; יצחק תקן תפלת מנחה – שנאמר⁴: 'ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב', ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר⁵: 'תפלה לעני כי - יעטף ולפני ה' ישפך שיחו', יעקב תקן תפלת ערבית – שנאמר⁶: 'ויפגע במקום וילן שם', ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר⁷: 'ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע ביה'".

התורה מספרת שיצחק יצא 'לשוח בשדה לפנות ערב', ומכאן אנו לומדים להתפלל מנחה לפנות ערב. על דרך הפשט, כתב רבינו בחיי:

"לשוח בשדה. להלך בין השיחים, כלומר להשתעשע ולטייל בין האילנות לרוח היום".

והחזקוני כתב:

"לשון שיח השדה... כלומר לנטוע אילנות ולראות ענין פועליו".

אך חז"ל בדרשתם בחרו לראות בשיחתו של יצחק את

8 ברכות ל"ד.
9 כי תצא רמז תתקלד.

1 כ"ו.
2 בראשית י"ט, כ"ז.
3 תהילים ק"ו, ל.
4 בראשית כ"ד, ס"ג.
5 תהילים ק"ב, א.
6 בראשית כ"ח, י"א.
7 יריהו ז, ט"ז.

האמרי אמת¹⁰:

"יש לומר דדוקא היום אחרי שהגויים התחילו להתפלל בבקעה נאסר לבני ישראל משום דרך גויים אבל אז היה מותר".

התוס' במסכת ברכות¹¹ כתבו לקושייה זו שני תירוצים. בתירוץ הראשון כתבו:

"דהתם מיירי בהר המוריה".

כלומר: באמת, אין להתפלל בבקעה, ומה שיצחק יצא 'לשוח בשדה', הכוונה להר המוריה. ויש להעיר, שתירוץ זה צריך ביאור: מה בכך שהשדה שבו יתפלל יצחק הוא הר המוריה, סוף סוף אין להתפלל בשדה פתוח!

ואכן, הט"ז¹² ביאר:

"בהר המוריה – פירוש שנקרא שדה אבל לא היה פרוץ".

והיינו, שהר המוריה רק היה מכונה 'שדה', אבל באמת היה זה מקום סגור. אך ישנם פוסקים שביארו את תירוץ התוס' באופן אחר. וכך כתב המטה יהודה¹³:

"מכיון שהוא מקום קדוש ואין זה כי אם בית א-להים ושכינת עוזינו לא זזה משם מעולם ועד עולם, אם כן אימת השכינה על המתפלל שם ולבו נשבר בודאי".

הר הבית הוא אמנם מקום פתוח, אבל כיון שזהו מקום השראת השכינה, הרי שהנוכחות במקום הקדוש הזה מצד עצמה שוברת ומכניעה את הלב.

בתירוצם השני כתבו התוס':

"דהכא מיירי [כאן מדובר] בבקעה במקום שרגילין שם בני אדם לעבור והולכי דרכים".

האזהרה להתפלל במקום פתוח, מתייחסת למקום שבו הולכי דרכים מפריעים למתפלל. יצחק אבינו התפלל במקום שבו לא היו צפויים לעבור עוברי דרכים, אלא שהשיירה של אליעזר הפתיעה ועברה שם בכל זאת.

הגאון הרב יעקב אריאל, בספרו 'מאהלי תורה'¹⁴, ביאר שיצחק אבינו, לפי דרכו בעבודת ה' בעיקרון לא חשש להתפלל בשדה:

"כל אחד מהאבות, מסמן לבנים פן מיוחד. שליחותו של יצחק היא השדה. תפקידו לייצג את ההשתרשות בקרקע... חשיבות השדה כה גדולה בעיניו עד שלמרות בעייתיותו, על כל פשעים תכסה אהבה¹⁵".

ליצחק אבינו יש שייכות מיוחדת לשדה, לעבודת הקרקע בארץ ישראל. אצלו, עבודת ה' נעשית דווקא כאשר הוא יוצא אל השדה. לפי דרכו הגר"י אריאל, מובן היטב שחז"ל בדרשתם לא יצאו מפשוטו של מקרא בפירוש המילים 'לשוח בשדה', אלא גילו לנו את העומק הנוסף הטמון בהם.

וכך כתב הרמב"ם במורה נבוכים¹⁶, על אבות האומה:

"אפילו בעת התעסקם בהגדלת הממון, כלומר בעת הרעייה ועבודת האדמה והנהגת הבית... תכליתם היתה בכל אותם הפעולות להתקרב אליו יתעלה".

וכך לימד מרן ראש הישיבה הגאון הרב שאול ישראל באחת מדרשותיו לשבת הגדול¹⁷:

"יש בישראל שתי הגדרות לקשורים עם האדמה: 'עם הארץ' ביטוי שהפך לשם נרדף לטמטום לגסות לביזוי מצוות וכו', וביטוי שני והוא 'עם שבשדות', שאמנם גם אותם אין לראות כרגיל בבית הכנסת וצריכים להוציאם ידי חובתם, אבל היא הצורה הנורמלית שלא להיות עם הארץ, עם שהארץ השתלטה עליו והפכתו לעבד אליה... אלא להיות עם שבשדה".

להיות עם שנמצא ועובד בשדה, כאשר ראשו ולבו לעבודת ה' שבשדה, ולעבודת ה' בכלל.

14 חלק א עמ' 64.

15 משלי י, י"ב.

16 ג, נ"א.

17 דרשות לימי פסח עמ' מ"ד. בדרשה שנקראת: 'לי

ולכם היא הגאולה.

10 לקוטים על מסכת ברכות.

11 ד"ה חציף.

12 אורח חיים צ, ב.

13 שם סק"ב.